

THE ROLE OF PROJECT FINANCING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE GREEN ECONOMY¹

**Biser Krastev
Petar Petkov
Vesela Angelova
Stefan Angelov
Tsvetomir Nechev**

Abstract: The scientific study characterizes the nature and peculiarities of project financing. The stages of its progress and the participants in the process of financing various investment projects are presented. The specifics, goals and principles of sustainable development and the green economy are clarified. The possibilities for applying project financing in the construction of various energy-efficient, enabling rational use of natural resources and ecological projects aimed at supporting sustainable development and achieving sustainable and inclusive economic growth are reported.

Keywords: project financing, sustainable development, green economy.

¹ *Acknowledgements: This publication was prepared under INVEST FOR EXCELLENCE IN REGIONAL SUSTAINABILITY (INVEST4EXCELLENCE) project. The project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No 101035815. Responsibility for the information and views set out in this paper lies entirely with the authors.*

РОЛЯ НА ПРОЕКТНОТО ФИНАНСИРАНЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА

**Бисер Кръстев
Петър Петков
Весела Ангелова
Стефан Ангелов
Цветомир Нечев**

Резюме: В научната студия са характеризирани същността и особеностите на проектното финансиране. Представени са етапите на неговото протичане и участниците в процеса на финансирането на различни инвестиционни проекти. Изяснени са спецификите, целите и принципите на устойчивото развитие и на зелената икономика. Отчетени са възможностите за приложение на проектното финансиране при изграждането на различни енергийно ефективни, позволяващи рационално използване на природните ресурси и екологични проекти, насочени към подпомагане на устойчивото развитие и постигането на устойчив и приобщаващ икономически растеж.

Ключови думи: проектно финансиране, устойчиво развитие, зелена икономика.

ВЪВЕДЕНИЕ

В контекста на развитието на зелената икономика все по-голям брой инвестиционни проекти се реализират съобразно изискванията за внедряване на нисковъглеродни и ресурсоспестяващи технологии, без да се уврежда околната среда и без да се поемат значителни рискове в екологичен и климатичен аспект, с оглед постигането на устойчиво развитие на икономиката и повишаване благосъстоянието на хората. Зелената икономика предполага използването на алтернативни методи и начини за провеждане на стопанска дейност, свързани с рационалното използване на природните ресурси и повишаване качеството на живот на населението. За да се постигнат икономическите, екологичните и социални цели, които си поставят отделните стопански субекти, са необходими значителни финансови ресурси. Те се акумулират от различни източници и се инвестират в разнообразни публични и/или частни проекти, като се прилагат различни форми и техники на проектно финансиране. Научната разработка е особено актуална, тъй като разкрива ролята и значението на проектното финансиране за развитието

на зелената икономика и за постигането на устойчив икономически растеж.

Обект на изследване в настоящата студия са концепцията за устойчивото развитие и ролята на проектното финансиране при прехода от „кафява“ към „зелена“ икономика.

Предмет на изследване са технологията и механизмът на прилагане на проектното финансиране при реализацията на различни „зелени“ инвестиционни проекти, насочени към устойчивото развитие на икономиката през последните години.

Целта на научната разработка е да се изследват връзките и зависимостите между елементите на системата „проектно финансиране - зелена икономика - устойчиво развитие“. За постигането на тази цел е необходимо да се решат следните задачи: изясняване на същността и особеностите на проектното финансиране в теоретичен и практико-приложен план; характеризирание на устойчивото развитие и на неговите цели и принципи; представяне на теоретичните постановки за ролята на зелената икономика при постигането на устойчив икономически растеж; систематизиране на възможностите за приложение на проектното финансиране в условията на развитие на зелената икономика.

ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРОЕКТНОТО ФИНАНСИРАНЕ

През последните години проектното финансиране се утвърждава като една от основните форми за финансиране на инвестициите. То се използва при реализацията на големи и сложни инфраструктурни проекти, за изграждането на които са необходими големи по размер заемни финансови ресурси, като същевременно инвеститорите не разполагат с достатъчен обем собствени капитали².

В икономическата литература се срещат различни дефиниции на **проектното финансиране**. Повечето автори обаче се обединяват около становището, че проектното финансиране е техника за управление на паричните потоци, генерирани от даден проект, която осигурява определена възвръщаемост на инвеститорите и предоставя възможност за обслужване на задълженията им към кредиторите. При вземането на решение за одобряване на проектното финансиране стабилността и кредитоспособността на инициаторите, предлагащи бизнес идеята за стартиране на проекта, не са от първостепенно значение. Стойността на активите, които те са готови да предоставят като обезпечение на кредиторите, също не е от съществена важност при одобряването на финансирането. То е функция на способността на проекта да генерира

² Переверзева, В. В. Эффективная система проектного финансирования: принципы и практика, *Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Экономика. Управление. Право*, Том 18, №2, 2018, с. 139.

положителни парични потоци, които да бъдат достатъчни за покриване на плащанията по договорения дълг и за възмездяване на собствениците на инвестирания капитал в съответствие със степента на риска, който носи проекта³.

Според Р. Х. Саберов проектното финансиране е специфична форма на управление на паричните потоци по даден инвестиционен проект, при която плащанията по дълга се извършват само за сметка на паричните ресурси, генерирани от проекта. Като обезпечение при финансирането се използват единствено активите на проекта⁴.

Интерес представлява определението на И. Никонова, която дефинира проектното финансиране като мултиинструментална форма за финансиране на специално създадена за реализацията на проекта компания, при която бъдещите парични потоци от експлоатацията на проекта служат като основно обезпечение за издължаване на предоставените заемни средства и за изплащане на доходите към инвеститорите⁵.

Според Е. Р. Йескомб проектното финансиране е метод за привличане на дългосрочно дългово финансиране за големи проекти чрез „финансов инженеринг“, в основата на който стои отпускането на заеми срещу паричния поток, генериран единствено от проекта. То е тясно свързано с оценката на строителните, оперативните и приходните проектни рискове, както и с тяхното разпределение между инвеститори, кредитори и други участници чрез договорни и други споразумения⁶.

На основата на прегледа на представените по-горе определения проектното финансиране може да се дефинира като: *„специфична форма на финансиране на новосъздадена специална проектна компания, при която бъдещите парични потоци, генерирани от инвестиционния проект, се използват като източник на издължаване на заемните капитали, получени от кредиторите и като гаранция за изплащане на доходите към инвеститорите“*⁷.

³ Gatti, S. Project Finance in Theory and Practice: Designing, Structuring, and Financing Private and Public Projects, Elsevier Science, 2007, p. 2; Clews, R. J. Project Finance for the International Petroleum Industry, Academic Press, London, 2016, p. 3.

⁴ Саберов, Р. Х. Проектное финансирование: основные характеристики и заинтересованные участники, *Экономические науки*, №11(108), 2013, с. 78.

⁵ Никонова, И. А. Проектный анализ и проектное финансирование, Издательство „Альпина Паблишер“, Москва, 2012, с. 81.

⁶ Yescombe, E. R. Principles of Project Finance, Second Edition, Academic Press, Oxford, 2014, p. 1.

⁷ Кръстев, Б. Съвременни аспекти на проектното финансиране на предприемаческата дейност, *Годишник на ВУАРР, Том IV*, Академично издателство „Талант“, Пловдив, 2016, с. 284.

От извършения преглед на специализираната научна литература и запознаването с разнообразни примери на проектно финансиране в практиката могат да се открият неговите най-важни особености, които го отличават от другите техники за финансиране на инвестициите. Тези **особености на проектното финансиране** са следните⁸:

1. Обект на финансиране са големи инвестиционни проекти от сферите на енергетиката (свързани с изграждането на фотоволтаични и ветрогенераторни паркове), транспортната инфраструктура (свързани със строителството на пътища, тунели, мостове, железопътни линии, летища, пристанища, тръбопроводи), телекомуникациите, минното дело и др.

2. Инициаторите (спонсорите) на проекта създават специална проектна компания – SPV (Special Purpose Vehicle). Тя привлича необходимите за неговото изграждане заемни и собствени капитали, осъществява инвестиционната и операционната дейност, свързана с реализацията на проекта и сключва договори с различни участници в процеса на проектното финансиране. От една страна специалната проектна компания координира взаимодействието между всички участници в проекта, а от друга страна в нейния баланс са включени само активите и пасивите, пряко свързани с проекта. Те са отделени от активите на инициаторите на проекта, които нямат отношение към неговата реализация.

3. Основна форма на обезпечение във връзка с обслужването на задълженията към кредиторите са паричните потоци, които се генерират по време на експлоатацията на инвестиционния проект, а не активите на специалната проектна компания, тъй като в началото на нейното създаване тя не разполага с такива. От тази гледна точка проектното финансиране е високорисково.

4. Делът на заемното финансиране достига до 90% от общата сума на финансирането. Обикновено кредиторите (предимно банкови и финансови институции) създават консорциуми, за да разпределят помежду си кредитните рискове. Съществуват и други източници на проектно финансиране, като финансиране чрез бюджетни субсидии, грантове, финансиране, привлечено от фондове за венчърен капитал, лизинг, факторинг, мецанин финансиране, емисия на облигации, емисия на акции.

5. Доколкото проектното финансиране е пряко свързано с очакваната рентабилност на самия проект, кредиторите и инвеститорите

⁸ Кабушкин, С. Н., М. Е. Никонорова. Особенности проектного финансирования как метода финансового и организационного обеспечения реализации инвестиционного проекта, *Вестник Белорусского государственного экономического университета*, №6, 2022, с. 53-56.

предявяват високи изисквания към нейния анализ и оценка през всички етапи на жизнения му цикъл.

6. Характерна особеност на проектното финансиране е големият брой участници, които са въввлечени в неговата организация. Към тях освен инициаторите и кредиторите, се причисляват изпълнителите, консултантите (извършващи юридически, маркетингови, финансови, данъчни и други консултантски услуги), потребителите (на стоки и услуги, генерирани от проекта), доставчиците (на машини, съоръжения, оборудване, суровини, материали, резервни части), застрахователните компании, строителните компании и държавните органи.

7. При проектното финансиране съществува ограниченост на полезния срок на експлоатация на проекта. Тя се предопределя от сроковете на действие на различните договори, сключени от специалната проектна компания с различни контрагенти, включително и с кредиторите. Следователно заемните ресурси трябва да се издължат напълно в рамките на срока на използването на инвестиционния обект.

Всеки инвестиционен проект, който се нуждае от привличането на определено финансиране, е уникален като характеристики, но от теоретична гледна точка в процеса на неговата реализация могат да се открият четири етапа, през които протича проектното финансиране. Тези **етапи на проектното финансиране** са следните: определяне на параметрите на финансирането; структуриране на финансирането и преговори; документация, подписване и предоставяне; мониторинг и управление⁹.

През *първия етап* на проектното финансиране се определят неговия общ размер, както и финансовата структура, т.е. съотношението между заемните и собствените капитали, които ще се използват за неговата реализация. За целта се привличат финансови консултанти. Те трябва не само да определят финансовите параметри и източниците за финансиране на проекта, но и да извършат анализ и оценка на „дената“ на финансирането, на рисковете, които то носи за кредиторите и инвеститорите, както и на възможните обезпечения, които им се предлагат. През началните етапи от финансирането на даден проект много често се използват финансови ресурси, предоставяни от различни международни финансови институции, национални и многостранни регионални банки за развитие и агенции за експортно кредитиране.

През *втория етап* на проектното финансиране се провеждат преговори между специалната проектна компания и кредиторите, като на основата на оценяването на кредитоспособността на потенциалния кредитополучател, анализа на бюджетните му планове за развитие и

⁹ Вж. по-подр.: Clews, R. J., Цит. съч., с. 18-20.

прогнозата за очакваните парични потоци по проекта, се взема решение за отпускане на кредита. Ако за реализацията на проекта са необходими одобрения от правителството, издаването на лицензи или преговори във връзка с предоставянето на концесии, те също се осъществяват през този етап на развитие на проекта.

Целта на *третия етап* е да се подпишат финансовите документи, да се получи одобрение от инвеститорите в собствен капитал и да се финансират разходите по проекта. Успоредно с това трябва да бъдат изготвени документацията и споразуменията с останалите участници и контрагенти. Инициаторите трябва да преминат през вътрешните си процедури по одобрение и да определят величината на своите собствени капитали, с които ще участват в проектното финансиране. След като финансовата документация се оформи и подпише, се пристъпва към реалното усвояване както на част от собствените, така и на първите траншове от заемните финансови ресурси.

По време на *четвъртия етап* на проектното финансиране се извършва постоянен мониторинг и управление на различни дейности, свързани с изграждането на проекта и неговата експлоатация. Освен строителния надзор, който следи за спазването на различни технически изисквания през инвестиционната фаза на проекта, представители на кредиторите също посещават обекта, за да отчитат неговия напредък. След като изграждането на проекта приключи, започва обслужването на дълга и изплащането на дивиденди от генерираните от него парични потоци. Кредиторите и инвеститорите в собствен капитал анализират и оценяват промените в стойностите на различни финансови коефициенти и при необходимост могат да предоставят допълнително финансиране на проектната компания.

На фиг. 1. е представена примерна структура на проектното финансиране, в която са включени участващите в него страни и договорните отношения, в които те встъпват помежду си.

От нея е видно, че необходимото за успешната реализация на проекта финансиране се предоставя на специалната проектна компания от инвеститорите под формата на собствен капитал и от кредиторите под формата на заемен капитал. След набавянето на финансовите ресурси специалната проектна компания сключва договори с различни контрагенти, въз основа на които се изпълняват редица дейности, свързани с изграждането на проекта и въвеждането му в експлоатация. Ако е необходимо, тя сключва концесионен договор с държавата или общината за добив на определени полезни изкопаеми, за строителство на даден обект или съоръжение от обществен интерес или за извършване на определени услуги.

Фиг. 1. Примерна структура на проектно финансиране¹⁰

От друга страна органите на публичната власт могат да предоставят на проектната компания лицензия за извършване на определени стопански дейности. Тя може да сключи договори с различни консултанти за предоставяне на консултантски услуги (инженерингови, юридически, счетоводни, финансови и др.), които да подпомогнат реализацията на проекта. За покриването на щети от настъпването на определени застрахователни събития, които могат да унищожат част или цялото имущество на проектната компания, се привлича застрахователно дружество, като отношенията с него се уреждат чрез договор за имуществена застраховка. Самото изграждане на инвестиционния обект се извършва от строителна компания, която встъпва в договорни отношения със специалната проектна компания.

Други участници в схемата на проектното финансиране са доставчиците на машини, съоръжения, транспортни средства, суровини, материали, горива, енергия и резервни части, необходими за бъдещата

¹⁰ Фиг. 1. е съставена от автора по: Yescombe, E. R. Цит. съч., с. 15; Кабушкин, С. Н., М. Е. Никонорова, Цит. съч., с. 56.

производствена дейност, ако е предвидена такава. Те подписват договори за доставка на тези материални ресурси със специалната проектна компания. Последната се договаря с конкретен оператор, който се наема да експлоатира и обслужва изградените производствени мощности, както и с клиентите, потребителите и купувачите на предлаганите готови продукти.

В контекста на устойчивото развитие през последните години проектното финансиране намира все по-широко приложение при финансирането на разнообразни екологични проекти, проекти, свързани с устойчивото градско развитие, с енергийната ефективност на административни и многофамилни жилищни сгради, с развитието на предприемачеството, здравните, социалните и образователни услуги, с развитието на международните механизми за сътрудничество и др. Активна финансова подкрепа при реализацията на публичните инвестиционни проекти у нас оказват държавата, Световната банка и Европейската инвестиционна банка.

Във връзка с преминаването към производство на електроенергия от по-чисти и от възобновяеми източници, вместо от въглища и други изкопаеми горива, с цел намаляване на емисиите от въглероден двуокис до 2030 година с 55% от равнищата им, достигнати през 1990 година, Европейската комисия предоставя чрез т.нар. Механизъм за справедлив преход, състоящ се от три основни стълба (Фонд за справедлив преход, Специална схема за справедлив преход по програмата InvestEU и Механизъм за отпускане на кредити в публичния сектор, мобилизирани от Европейската инвестиционна банка) целева финансова подкрепа от 100 млрд. евро на 10 държави-членки на Европейския съюз, сред които и България, за реализиране на инвестиции в регионите, които ще бъдат засегнати най-силно от прехода към изграждане на климатично неутрални производства. Предназначените за нашата страна финансови ресурси от Фонда за справедлив преход са на стойност от около 1,2 млрд. евро¹¹.

Важна роля играе и финансирането, осигурено по Механизма за възстановяване и устойчивост, договорено в Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, по който се предвижда до 2026 година Европейския съюз да предостави на нашата страна общо 13 520 565 хил. лева. От тях 3 413 963 хил. лева ще бъдат насочени за финансиране на различни проекти в областта на образованието, научните изследвания, иновациите и интелигентната индустрия. Развитието на нисковъглеродната икономика, запазването на

¹¹ Бобева, Д., В. Желязкова, С. Александрова-Златанска, Я. Палъова. Преходът към зелена икономика на Европейския съюз и предизвикателства пред финансовия сектор и публичните финанси на България, УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2023, с. 52-55.

биоразнообразието и устойчивото земеделие ще бъдат финансирани с 5 659 939 хил. лева. За подобряване на дигиталната и транспортна свързаност, както и за гарантиране устойчивостта на местното развитие са предвидени 2 469 348 лева, а за укрепване на бизнес средата, за подпомагане на социалното включване и за повишаване ефективността на здравеопазването са осигурени 1 978 315 хил. лева¹².

ПОСТИГАНЕТО НА УСТОЙЧИВ ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ ЧРЕЗ РАЗВИТИЕ НА ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА

Икономическото развитие в условията на глобализация и цифрова трансформация на бизнеса е свързано със създаването на все повече продукти и услуги с висока добавена стойност, които повишават печалбите на компаниите и подобряват благосъстоянието на хората. Поради постоянно нарастващия брой на световното население и нуждата от задоволяване на неговите потребности, запасите от природни ресурси се изчерпват с все по-високи темпове. Очертава се тенденция към продължаващо замърсяване на околната среда и породените от него неблагоприятни климатични промени, които поставят под риск живота на бъдещите поколения. За да се намали негативното влияние на тези предизвикателства и заплахи, пред които е изправено човечеството, е необходимо да се въвеждат в експлоатация нови технологии, които да са енергийно ефективни и които да позволяват икономичното и по възможност безотпадно използване на ограничените материални ресурси¹³.

Следователно моделът на икономическо развитие, в основата на който стои добивът на невъзобновяеми изкопаеми горива (въглища, нефт, природен газ) и който е господствал до началото на настоящото хилядолетие, е компрометиран и трябва да се замени с нов. Този нов модел трябва да гарантира устойчивостта на икономическото развитие и да даде нов тласък на икономическия растеж.

В специализираната научна литература съществуват различни определения на понятието „устойчиво развитие“. За класическа се приема дефиницията, формулирана в Доклада на Световната комисия по околна среда и развитие към ООН „Нашето общо бъдеще“ през 1987 година, изготвен под ръководството на бившия премиер на Норвегия Гру Харлем Брундтланд, според която устойчивото развитие е развитие,

¹² Министерски съвет на Република България. Национален план за възстановяване и устойчивост на Република България, с. 49, извлечено на 19 септември 2023 г. от https://www.mig.government.bg/wp-content/uploads/2022/07/bg_finalrp_2022_04_06_08_30_tca_.pdf.

¹³ Ненова, А. Зелената икономика – фактор за интелигентен и устойчив растеж, *Научни трудове на Русенския университет*, Том 55, Серия 1.2, 2016, с. 244.

което отговаря на нуждите на настоящето, без да компрометира способността на бъдещите поколения да задоволяват собствените си нужди¹⁴. В този смисъл устойчивото развитие играе важна роля при удовлетворяването на потребностите на отделните индивиди. При условие, че ограничените природни, човешки, материални и финансови ресурси се използват ефективно и се опазват в максимална степен околната среда и биологичното разнообразие, се счита, че ще се повиши благосъстоянието на хората и ще се подобри качеството на техния живот.

Други автори изразяват позицията, че устойчивото развитие е екологосъобразно решаване на социално-икономически задачи, при което нарастването на благосъстоянието на хората не предизвиква влошаване на качеството на околната среда и деградация на природните ресурси. В това определение акцентът се поставя върху екологичния компонент, т.е. устойчивото развитие се стреми да осигури екологична ефективност, като същевременно допринася за установяването на по-справедливи социално-икономически отношения не само в рамките на сегашното, а и на бъдещите поколения¹⁵.

Според академик Г. Близнаков: „устойчивото развитие е такова развитие, което държи сметка за това, че планетарните ресурси трябва да се използват разумно и пестеливо, за да се обезпечи един достоен живот както за сегашните, така и за бъдещите поколения“¹⁶.

На проведената от 3 до 14 юни 1992 година в Рио де Жанейро Конференция на ООН се приемат и подписват „Декларация от Рио за околната среда и развитието“ и „Програма 21“. На тази конференция се формулират целите и планове за действие във връзка с прилагането на концепцията за устойчивото развитие и се утвърждава принципа за изграждане на глобално международно партньорство при решаването на различни екологични проблеми¹⁷. Съгласно „Програма 21“ под понятието „устойчиво развитие“ се разбира балансирано социално-икономическо развитие, което се осъществява в условията на опазване на околната среда и рационално използване на природните ресурси, като

¹⁴ United Nations WCED. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, Oxford University Press, Oxford, 1987.

¹⁵ Пустохина, Н. Г., В. Н. Валиев. Концепция устойчивого развития: основные положения, *Известия Уральского государственного горного университета*, №2(38), 2015, с. 38.

¹⁶ Близнаков, Г. Накъде, човече? Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, 1995, с. 117.

¹⁷ Shi, L., L. Han, F. Yang, L. Gao. The Evolution of Sustainable Development Theory: Types, Goals, and Research Prospects. *Sustainability*, 11(24), 2019, 7158. <https://doi.org/10.3390/su11247158>.

се вземат предвид жизнените интереси не само на сегашните, а и на бъдещите поколения¹⁸.

Следва да се има предвид, че устойчивото развитие не е статична величина, а динамичен процес, който се състои от три тясно свързани помежду си елемента: икономически, социален и екологичен¹⁹. Тези **елементи на устойчивото развитие** са представени схематично на следващата фиг. 2.

Фиг. 2. Основни елементи на устойчивото развитие²⁰

Първият елемент обхваща въпросите, свързани с борбата срещу бедността като фактор, предизвикващ не само икономически, а и обществено-политически сътресения. В това отношение е необходимо постигането на икономически растеж на основата на внедряването на нови ресурсоспестяващи производства и технологии. Вторият елемент съдържа дейности, насочени към осигуряването на широка подкрепа на хората, като се защитават индивидуалните им права на живот и развитие. Целта е повишаване равнището на социално включване и намаляване на диспропорциите в получаваните доходи и притежаваните богатства. Третият елемент на устойчивото развитие включва редица тематични направления, най-важните сред които са създаването на безопасни и екологосъобразни условия за живот, повишаването на ефективността на използваните природни ресурси и намаляването на

¹⁸ Сериков, С. Г. Концепция устойчивого развития: теоретический аспект, *Сибирская финансовая школа*, №4(117), 2016, с. 37.

¹⁹ Пенчев, П., Р. Пенчева. Устойчивото развитие – теоретични и практически измерения, *Годишник на СА „Д. А. Ценов“*, бр. 120, 2017, с. 75.

²⁰ Фиг. 2. е съставена от автора по: Aminuddin, A. S., M. K. Nawawi. Investigation of the Philosophy Practiced in Green and Lean Manufacturing Management, *International Journal of Customer Relationship Marketing and Management*, 4(1), 2013, p. 8.

степенята на негативното антропогенно въздействие върху околната среда²¹.

Стременият на международната общност за постигане на устойчиво развитие в икономическата, социалната и екологичната сфери води до приемането от Общото събрание на ООН през месец септември 2015 година на Програма за устойчиво развитие до 2030 година, озаглавена „Трансформиране на нашия свят“. В нея са формулирани 17 цели в областта на устойчивото развитие, към постигането на които трябва да бъдат насочени усилията на всички държави. Тези **цели на устойчивото развитие** са следните²²:

Цел 1. Повсеместно прекратяване на бедността във всичките ѝ форми;

Цел 2. Прекратяване на глада, постигане на продоволствена сигурност и подобряване на храненето и насърчаване устойчивото развитие на селското стопанство;

Цел 3. Осигуряване на здравословен начин на живот и съдействие за подобряване благосъстоянието на всички хора от всички възрастови групи;

Цел 4. Осигуряване на всеобхватно и качествено образование и насърчаване на възможностите за учене през целия живот;

Цел 5. Постигане на равенство между половете и разширяване на правата на всички жени и момичета;

Цел 6. Осигуряване на наличие и устойчиво управление на водните ресурси и канализацията за всички;

Цел 7. Осигуряване на достъп до евтини, надеждни, устойчиви и съвременни източници на енергия за всички;

Цел 8. Насърчаване на постепенен, всеобхватен и устойчив икономически растеж, пълна и продуктивна заетост и достойна работа за всички;

Цел 9. Изграждане на устойчива инфраструктура, насърчаване за всеобхватна и устойчива индустриализация и на иновациите;

Цел 10. Намаляване на неравенствата в и между държавите;

Цел 11. Осигуряване на откритост, безопасност и устойчивост на градовете и населените места;

Цел 12. Осигуряване на устойчиви модели на потребление и производство;

²¹ Молчанова, М. Ю. Концепция устойчивого развития и ее применение в регионе, *Вестник Пермского университета, Спец. выпуск*, 2012, с. 48.

²² United Nations. *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, A/RES/70/1, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, p. 14, Retrieved September 26, 2023 from https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Resolution_A_RES_70_1_EN.pdf.

Цел 13. Предприемане на спешни действия за борба с промените в климата и последиците от тях;

Цел 14. Съхраняване и рационално използване на океаните, моретата и морските ресурси в контекста на устойчивото развитие;

Цел 15. Защита, възстановяване и насърчаване на устойчивото използване на сухоземните екосистеми, устойчиво управление на горите, борба с опустиняването, прекратяване и обръщане процеса на деградация на земята и загубата на биологично разнообразие;

Цел 16. Насърчаване изграждането на миролюбиви и открити общности в контекста на устойчивото развитие, осигуряване на достъп до правосъдие за всички и изграждане на ефективни, отговорни и демократични институции на всички равнища;

Цел 17. Укрепване на средствата за изпълнение и активизация на дейността на Глобалното партньорство за устойчиво развитие.

Във връзка с постигането на целите на устойчивото развитие и с оглед съдържанието на концепцията за неговото осъществяване, е необходимо да се съблюдават определени **принципи**, които могат да се формулират по следния начин²³:

- наличие на взаимна обвързаност между икономическа, социална и екологична политики, без да се приоритизира някоя от тях;
- комплексно решаване на проблемите по веригата глобално-национално-локално равнище;
- ангажиране на всички международни институции, национални правителства, неправителствени организации, представители на бизнеса и отделни граждани с решаването на проблемите на устойчивото развитие;
- прозрачност и достъпност на информацията, отнасяща се до конкретните проблеми;
- разясняване същността на концепцията за устойчиво развитие пред широката общественост и повишаване на нейната роля при решаването на тези проблеми;
- недопускане концепцията за устойчиво развитие да се използва за осъществяването на тесни вътрешнополитически цели;
- съобразяване на човешката дейност с необходимостта от опазване на околната среда и съхраняване на биологичното разнообразие;

²³ Пенчев, П., Р. Пенчева. Цит. съч., с. 77-78; Карадочева, К. Еволюция на концепцията за устойчиво развитие в съвременните европейски политики, *Сборник с доклади от юбилейна международна научна конференция „Икономическа наука, образование и реална икономика: развитие и взаимодействия в дигиталната епоха“*, Том 2, Издателство „Наука и икономика“, Варна, 2020, с. 795.

- удовлетворяване на човешките потребности чрез постепенно преминаване от консуматорски към природосъобразен начин на живот.

В процеса на усъвършенстване на концепцията за устойчивото развитие постепенно се формира и концепцията за зелената икономика. Последната допълва и обогатява теорията за устойчивото развитие. Терминът „зелена икономика“ е въведен за първи път от Д. Пиърс през 1989 година в книгата „План за зелена икономика“²⁴. В научната литература се срещат различни дефиниции за същността на зелената икономика, които отразяват различни нейни характеристики. В Програмата на ООН за околната среда от 2011 година (United Nations Environment Program) зелената икономика се дефинира като такава икономика, която води до повишаване благосъстоянието на хората и социална справедливост, като същевременно значително намалява екологичните рискове, оказващи негативно влияние върху състоянието на околната среда. С други думи зелената икономика се разглежда като нисковъглеродна, ресурсно ефективна и социално приобщаваща²⁵.

Според Суаад Ал-Тааи зелената икономика е чиста икономика, която е тясно свързана с екологичното развитие. При нейното функциониране в голяма степен се намалява негативното въздействие на технологичните процеси, водещо до замърсяване и увреждане на околната среда, забавя се изчерпването на природните ресурси и се подпомага решаването на проблемите, свързани с изменението на климата²⁶.

По подобен начин А. Ненова дефинира зелената икономика като: „чиста“ икономика, която намалява вредното влияние на човека върху природата и се стреми да изведе обществото ни към един нов модел на развитие, където природният и човешки капитал са ценност, но също и средство за постигане на устойчив икономически растеж“²⁷.

Някои автори считат, че понятията „зелена икономика“ и „икономика на околната среда“ не са тъждествени и се различават съществено помежду си, а други автори смятат, че те са идентични. Така например В. Арсовски отбелязва, че: „зелената икономика е нов подход в неокласическата икономика, който въвежда околната среда в сферата

²⁴ Pearce, D., A. Markandya, E. Barbier. *Blueprint for a Green Economy*, Earthscan, London, 1989.

²⁵ UNEP. *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication - A Synthesis for Policy Makers*, 2011, Retrieved September 29, 2023 from https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf.

²⁶ Al-Taai, S. H. H. *Green economy and sustainable development, IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, Vol. 779, №1, 2021, p. 2.

²⁷ Ненова, А. Цит. съч., с. 245.

на икономиката. Икономиката на околната среда стимулира икономическия растеж и защитава пазарите механизми за постигането му. По този начин зелената икономика е екологичният компонент на неолиберализма²⁸. От друга страна Р. Костанца изразява становището, че икономиката на околната среда изследва връзките и зависимостите между екосистемите и икономическите системи в най-широк смисъл и има трансдисциплинарен характер²⁹.

Може да се направи обобщението, че икономиката на околната среда се стреми да интегрира методологичния инструментариум на различни теории и научни дисциплини (предимно от областта на икономиката и екологията) и цели постигането на глобална устойчивост и икономически растеж, докато основната цел на зелената икономика е постигането на устойчив икономически растеж и социално развитие на човечеството, като се опазват в максимална степен наличните природни ресурси и екосистеми и се осигури тяхното съхраняване за бъдещите поколения.

Основната цел на зелената икономика съвпада с формулираните в Програмата на ООН за околната среда от 2009 година и изготвения към нея доклад, озаглавен Глобална зелена нова сделка (Global Green New Deal), **три конкретни цели**, които трябва да бъдат постигнати. Тези цели са насочени към³⁰:

- възстановяване на световната икономика, съхраняване на съществуващите и създаване на нови работни места и защита на уязвимите групи от населението;
- намаляване на въглеродните емисии и деградацията на екосистемите и пренастройване на националните икономики към чисто и стабилно развитие;
- постигане на устойчив и приобщаващ растеж и намаляване на крайната бедност до 2015 година.

Основните **принципи на зелената икономика** са екологичност, ефективност, безопасност, надеждност, справедливост, участие във вземането на решения и др. Екологичността се свързва с възможностите за рационално и природосъобразно използване на природните ресурси. Принципът на ефективност предполага индустриалния сектор на икономиката да започне да влага и преработва при създаването на

²⁸ Арсовски, В. Зелената икономика в контекста на устойчивото развитие, *Ново знание*, год. X, бр. 4, 2021, с. 36-37.

²⁹ Costanza, R. Ecological Economics: A Research Agenda, *Structural Change and Economic Dynamics*, Vol. 2, №2, 1991, p. 335.

³⁰ UNEP. Global Green New Deal: Policy Brief, 2009, p. 5, Retrieved October 4, 2023 from https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7903/A_Global_Green_New_Deal_Policy_Brief.pdf?sequence=3&isAllowed.

готовите продукти не само съответните суровини и материали, а и различни видове отпадъци с цел по-пълноценното им използване. Принципът на безопасност се свързва с изграждането на производства, които да са безопасни за околната среда. Надеждността се свързва с обогатяване на познанията и повишаване на екологичната грамотност на населението. Под справедливост се има предвид възможността за равенство в процеса на разпределение на богатата. От голямо значение е и принципът на участие на всички заинтересовани страни при вземането на решения за развитието на зелената икономика³¹.

През 2019 година Европейската комисия прие т.нар. Европейски зелен пакт (The European Green Deal), чиято основна цел е превръщането на Европейския съюз в справедливо и благоденстващо общество с модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна икономика, в която през 2050 година няма да има нетни емисии на парникови газове и където икономическият растеж няма да зависи от използването на ресурсите³². Междинната цел на Европейската комисия е значително намаляване на нетните емисии на парниковите газове до 2030 година и достигането им до 55% от равнищата, отчетени през 1990 година.

За постигането на тези цели са разработени различни „зелени“ политики, отнасящи се до климата, снабдяването с чиста, достъпна и сигурна енергия, създаването на неутрална по отношение на климата чиста и кръгова икономика, строителството и санирането по енергийно и ресурсно ефективен начин, ускоряването на прехода към устойчива и интелигентна мобилност, създаването на справедлива, здравословна и екологосъобразна продоволствена система, опазването на екосистемите и биологичното разнообразие и постигането на нулево замърсяване на околната среда³³.

За да се ограничат вредните емисии на парниковите газове и тяхното негативно влияние върху климата, е необходимо да се повиши енергийната ефективност на икономиката, да се изграждат все повече възобновяемите източници на електроенергия, да се повишат размерите на въглеродните данъци, да се стимулира пазара за търговия с

³¹ Комиссарова, Е. Р., Е. И. Чибисова. Проблемы и перспективы «зеленой» экономики в России на основе международного опыта, *Экономические исследования*, №2, 2022; Иванова, Н. И., Л. В. Левченко. «Зеленая» экономика: сущность, принципы и перспективы, *Вестник Омского университета. Серия «Экономика»*, №2(58), 2017, с. 21.

³² European Commission. The European Green Deal, *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, COM (2019) 640 Final, Brussels, 2019, p. 2.

³³ Пак там, с. 4-15.

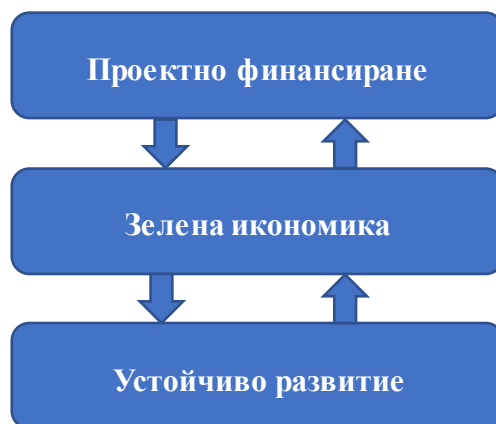
въглеродни емисии и квоти и да се увеличават обемите на т.нар. „зелено“ финансиране.

Във връзка с това през 2020 година Европейската комисия прие План за инвестиции за устойчива Европа – своеобразен инвестиционен стълб на Европейския зелен пакт. В този инвестиционен план се предвижда през следващото десетилетие чрез бюджета на Европейския съюз и свързаните с него инструменти да бъдат осигурени най-малко 1 трилион евро за устойчиви инвестиции, от които около половината (503 млрд. евро) ще бъдат насочени за опазване на климата и околната среда. Съгласно Плана за инвестиции през периода 2021-2030 година ще бъде привлечено допълнително частно и публично финансиране от фонда InvestEU, от Европейската инвестиционна банка, от националните банки за развитие на страните-членки на Европейския съюз и от различни международни финансови институции в размер на 279 млрд. евро, както и национално съфинансиране на стойност 114 млрд. евро, а чрез Механизма за справедлив преход се очаква да бъдат финансирани проекти, насочени към подпомагане на най-засегнатите от прехода към зелена икономика региони за още 143 млрд. евро.³⁴

„Зелените“ инвестиции ще подпомогнат не само устойчивото развитие на регионите, зависими от добива на изкопаеми горива и произвежданата от тях електроенергия, а и преквалификацията на работещите в миннодобивния и енергийния сектори и създаването на „зелени“ работни места за тях в икономически дейности, които не оказват негативно влияние на климата.

От методологична гледна точка е необходимо изследването да продължи с анализ на връзките и зависимостите, които съществуват между елементите на системата „проектно финансиране - зелена икономика - устойчиво развитие“. Тези връзки са представени на следващата фиг. 3. На основата на съдържащата се в нея информация може да се обобщи, че чрез различните техники и форми на проектно финансиране се предоставят необходимите финансови ресурси за реализирането на различни „зелени“ инвестиции. С тяхна помощ се изгражда и разширява капацитетът на зелената икономика. Последната допринася за постигането на основните цели на устойчивото развитие. Следва да се има предвид, че освен прави, между елементите на анализиранията система съществуват и обратни връзки.

³⁴ European Commission. Sustainable Europe Investment Plan. European Green Deal Investment Plan, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM (2020) 21 Final*, Brussels, 2020, pp. 4-6.

Фиг. 3. Връзки и зависимости между елементите на системата „проектно финансиране - зелена икономика - устойчиво развитие“

В тази връзка при постигането на постепенен, всеобхватен и устойчив икономически растеж се създават условия за провеждането на нови „зелени“ политики, стоящи в основата на зелената икономика, а тя от своя страна се нуждае от допълнително финансиране, за да се развива с необходимите темпове и да бъде конкурентна на досегашния модел на икономическо развитие.

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА ПРОЕКТНОТО ФИНАНСИРАНЕ ПРИ ИЗГРАЖДАНЕТО И РАЗВИТИЕТО НА ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА

Въпросът, свързан с използването на проектното финансиране при реализирането на инвестиционни проекти в контекста на развитието на зелената икономика с цел постигане на устойчив и приобщаващ икономически растеж, става все по-актуален. През последните години значително нарастват количествата и стойностите на емитираните на капиталовите пазари облигации, използвани като инструмент за дългово финансиране на различни зелени инвестиционни проекти. Тези дългови финансови инструменти са познати под наименованието „зелени облигации“.

Според Асоциацията на международните капиталови пазари **зелените облигации (green bonds)** са вид облигационен инструмент, при който постъпленията се използват изключително за частично или цялостно финансиране или рефинансиране на нови и/или съществуващи

зелени проекти, които отговарят на определени условия и съответстват на определени принципи³⁵.

Към принципите на зелените облигации се отнасят следните четири компонента³⁶:

1. *използване на постъпленията* – постъпленията от дадена емисия трябва да бъдат инвестирани в зелени проекти, насочени към постигане на ясни екологични цели, като намаляване на замърсяването на околната среда, съхраняване на биоразнообразието, предотвратяване на негативните последици от климатичните промени, постигане на енергийна ефективност и др.;

2. *процес на оценка и подбор на проектите* – емитентите на зелените облигации трябва да обявят на инвеститорите критериите, по които се извършва оценката на ефективността на инвестиционните проекти и тяхната селекция, както и начинът, по който се управляват екологичните и социалните рискове;

3. *управление на постъпленията* – емитентът трябва да извършва постоянен мониторинг и контрол върху нетните постъпления от облигационната емисия. Те трябва да бъдат прехвърлени в подсметка или субпортфейл съгласно вътрешните правила на емитента, свързани с кредитните и инвестиционните му операции във връзка с реализирането на съответните зелени проекти;

4. *отчитане и прозрачност* – емитентът е длъжен да поддържа и да предоставя периодично актуална информация за използването на постъпленията от емитираните зелени облигации и за очакваното въздействие на финансираните зелени проекти върху околната среда.

Първите зелени облигации са емитирани от Световната банка през 2007 година. През 2008 година Европейската инвестиционна банка листва на Люксембургската фондова борса първата емисия европейски зелени облигации³⁷. Едно от предимствата на тези облигации е, че предоставят данъчни облекчения както на емитентите, така и на облигационерите, което ги прави предпочитан иновативен дългов

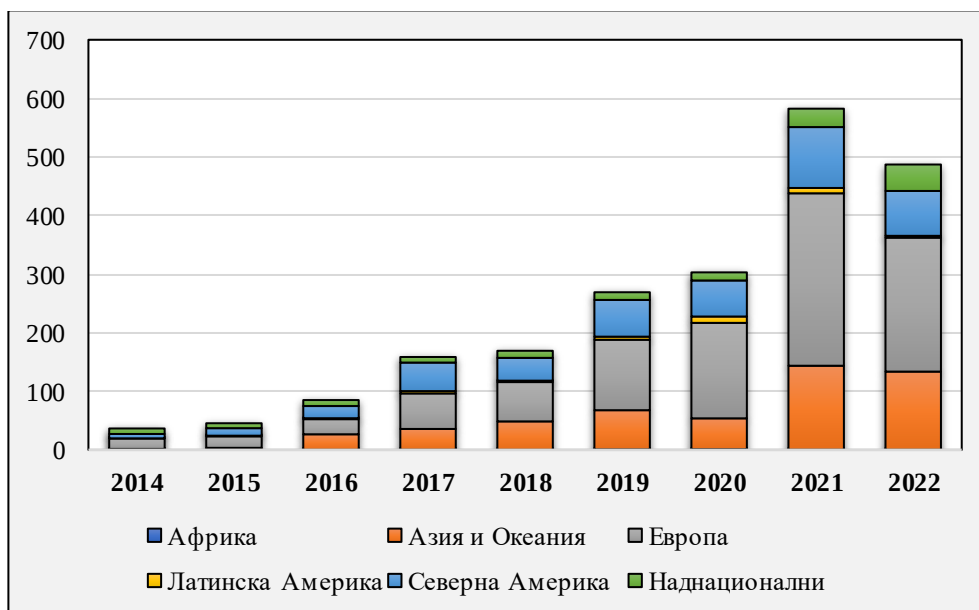
³⁵ Green Bond Principles. Voluntary Process Guidelines for Issuing Green Bonds, June 2021 (with June 2022 Appendix 1), ICMA, Retrieved October 11, 2023 from <https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2022-updates/Green-Bond-Principles-June-2022-060623.pdf>.

³⁶ Цонкова, В. Развитие на пазара на зелени дългови ценни книжа – международни аспекти и перспективи в България, *Сборник с научни изследвания от годишната конференция на Стопанския факултет на ВТУ „Св. св Кирил и Методий“: „Развитие на българската и европейската икономика – предизвикателства и възможности“*, Том 2, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 2019, с. 32.

³⁷ Goldman, S. Green Bonds in Europe: Towards more Non-banking Activities, *Сборник с доклади, представени на международна научна конференция „Икономика на бъдещето“*, София, 2023, с. 264.

финансов инструмент за инвеститорите в сравнение с традиционните държавни или корпоративни облигации.

На фиг. 4 е представена динамиката на глобалните емисии зелени облигации през периода 2014-2022 година по отделни региони. Техните стойности се увеличават непрекъснато, като от 36,6 млрд. USD през 2014 година достигат до 582,4 млрд. USD през 2021 година. През последната година на анализирания период стойността им се понижава с 16,36% спрямо предходната до 487,1 млрд. USD³⁸.

Фиг. 4. Емисии на зелени облигации по региони през периода 2014-2022 година (Източник: *Climate Bond Initiative*)

При анализа на привлеченото чрез емисия на зелени облигации проектно финансиране, предназначено за реализирането на различни „зелени“ инвестиции, се установява, че Европа е лидер сред регионите в света както в абсолютни стойности, така и като относителни дялове спрямо общия му обем. Следващите две места се заемат от Азия и Океания и от Северна Америка, а най-слабо разпространение зелените облигации намират в Латинска Америка и Африка. Значителни обеми зелени облигации се емитират и от наднационални институции като Европейската инвестиционна банка, Международната финансова

³⁸ Michetti, C., N. Chouhan, C. Harrison, M. MacGeoch. Sustainable Debt Global State of the Market 2022, *Climate Bond Initiative*, 2023, pp. 4-5.

корпорация, Международната банка за възстановяване и развитие, Европейския съюз, Африканската банка за развитие и др.

В таблица 1 са представени стойностите на финансираните чрез емисия на зелени облигации инвестиционни проекти по отделни икономически сектори през периода 2014-2022 година. От съдържащите се в нея данни е видно, че енергетиката, строителството и транспортът привличат ежегодно между 75,0% и 84,4% от общата сума на осигуреното чрез пласиране на зелени облигации глобално проектно финансиране. Значителни обеми от него (между 13,4% и 19,7% от общата му сума) се насочват за изграждането на пречиствателни станции за питейни и отпадни води, съоръжения за преработка на отпадъци и биологично земеделие, а най-малко средства се акумулират за зелени инвестиции в индустрията и информационните технологии.

Таблица 1.

Динамика на проектното финансиране чрез зелени облигации по икономически сектори през периода 2014-2022 година (в млрд. USD)

Икономически сектори	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Енергетика	18,3	23,7	33,2	53,0	53,7	85,8	104,8	200,9	158,3
Строителство	7,5	8,3	17,9	46,3	46,9	81,4	82,6	164,8	122,3
Транспорт	4,2	5,9	12,7	23,9	30,7	52,5	68,2	96,9	91,6
Водоснабдяване и канализация	2,7	4,0	10,7	19,8	18,1	24,9	18,1	36,7	33,2
Преработка на отпадъци	1,1	1,5	4,4	6,1	7,6	9,7	7,8	24,6	24,0
Използване на земя	1,5	0,6	1,7	5,3	7,3	8,9	15,5	30,9	26,5
Индустрия	0,1	0,7	0,1	0,2	0,8	1,7	0,9	7,7	4,1
ИКТ	0	0	0,5	0,5	0,6	1,6	1,5	5,2	6,2
Неуточнени	1,2	0,8	3,9	3,5	3,5	2,6	3,6	14,7	20,9
Общо:	36,6	45,5	85,1	158,6	169,2	269,1	303,0	582,4	487,1

Източник: <https://www.climatebonds.net/market/data/>.

Държавите, в които са емитирани най-големи като номинални стойности зелени облигации през 2022 година, са Китай (85,4 млрд. USD или 17,53% от общата им стойност), САЩ (64,4 млрд. USD или 13,22% от общата им стойност) и Германия (61,2 млрд. USD или 12,56% от общата им стойност). Останалите държави от топ 10 по низходящ ред са

Нидерландия, Франция, Великобритания, Испания, Италия, Япония и Канада³⁹.

За да се извърши успешно преходът на страните-членки на Европейския съюз към неутрална по отношение на климата устойчива, кръгова и справедлива икономика и за да се постигнат целите, заложи в Европейския зелен пакт, на 5 октомври 2023 година Европейският парламент⁴⁰ и на 23 октомври 2023 година Съветът на Европейския съюз приеха Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно европейските зелени облигации и незадължителното разкриване на информация за облигации, предлагани на пазара като екологично устойчиви, и за облигации, свързани с устойчивостта. Той ще бъде публикуван в Официалния вестник на Европейския съюз и ще влезе в сила 20 дни по-късно, като ще започне да се прилага 12 месеца след влизането му в сила⁴¹.

В регламента се установяват единни изисквания за емитентите на облигации, които желаят да използват обозначението „European Green Bonds” или „EuGB” за своите облигации, предназначени за инвеститори от Европейския съюз. Създава се режим за регистрация и надзор на външни проверяващи процедурите, свързани с европейските зелени облигации, контролирани от Европейския орган за пазарите на ценни книжа и се приемат незадължителни образци за оповестяване на информация за облигации, предлагани като екологично устойчиви или свързани с устойчивостта.

В България инвестициите в някои зелени проекти се подпомагат финансово от създадения съгласно чл. 67 от Закона за опазване на околната среда Национален доверителен екофонд, чието устройство и дейност са регламентирани в наредба, приета с постановление на Министерския съвет. Този фонд управлява средства, постъпващи от суапови сделки "Дълг срещу околна среда" и "Дълг срещу природа", от международна търговия с предписани емисионни единици (ПЕЕ) за парникови газове, от продажба на квоти за емисии на парникови газове за авиационни дейности, както и от правителства, международни

³⁹ Michetti, C., N. Chouhan, C. Harrison, M. MacGeoch, Цит. съч., с. 7.

⁴⁰ Retrieved November 8, 2023 from https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0352_EN.pdf.

⁴¹ Latham & Watkins Environmental, Social & Governance and Sustainable Finance Practices. *The European Green Bond Standard — The New Green Bond “Gold Standard”*?, November 8, 2023, Number 3134, Retrieved November 9, 2023 from <https://www.lw.com/en/offices/admin/upload/SiteAttachments/The-European-Green-Bond-Standard-The-New-Green-Bond-Gold-Standard.pdf>.

финансови институции и други дарители, предназначени за опазване на околната среда в Република България⁴².

С цел подобряване енергийната ефективност на публични обекти през 2022 година Националният доверителен екофонд е предоставил по своята Инвестиционна програма за климата финансиране в размер на 2 272 251,40 лева за реализацията на пет общински проекта. По схемата за насърчаване използването на електромобили в общественния сектор са предоставени субсидии за закупуване на 11 електромобила от различни организации на бюджетна издръжка на обща стойност 293 982,67 лева. По програмата „Микропроекти за климата“ фондът е договорил с единадесет бенефициента финансиране в размер на 549 998 лева, от които през 2022 година по три екологични проекта са изразходвани 91 820,08 лева⁴³.

През 2015 година у нас започна изпълнението на Национална програма за енергийна ефективност на многофамилните жилищни сгради, като първоначално одобреният финансов ресурс от централния бюджет, предназначен за осигуряването на безвъзмездна финансова помощ на сдруженията на собствениците, е 2 млрд. лева. Целта на програмата е постигане на по-високо равнище на енергийна ефективност и намаляване на разходите за енергия на многофамилните жилищни сгради, подобряването на експлоатационните характеристики на сградите и осигуряване на условия на жизнена среда в съответствие с критериите за устойчиво развитие⁴⁴.

Тази програма продължава да се изпълнява и в момента, като според актуални данни на Министерството на регионалното развитие и благоустройството към 31 октомври 2023 година броят на успешно санираните и въведени в експлоатация жилищни сгради достига до 1963⁴⁵. В Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България са предвидени допълнително финансови ресурси на стойност 1 189 503 хил. лева, които са предназначени за обновяването и повишаването на енергийната ефективност на приблизително между

⁴² Вж. чл. 1 от Наредбата за устройството и дейността на Националния доверителен екофонд, приета с ПМС №96, от 10.05.2004 г., обн. ДВ, бр. 41 от 18 май 2004 г. и нейните изменения и допълнения.

⁴³ Вж.: Годишен доклад за дейността на Национален доверителен екофонд за 2022 г., с. 47-52.

⁴⁴ Вж. по-подр.: Постановление на МС №18 от 2 февруари 2015 г. за приемане на национална програма за енергийна ефективност на многофамилните жилищни сгради, за условията и реда за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по програмата и за определяне на органите, отговорни за реализацията ѝ, обн. ДВ, бр. 10 от 6 февруари 2015 г. и неговите изменения и допълнения.

⁴⁵ <https://www.mrb.bg/bg/energijna-efektivnost/nacionalna-programa-za-ee-na-mnogofamilni-jilistni-sgradi/aktualna-informaciya-za-napreduka-po-programata/>.

700 и 800 сгради от общо над 3 000, за които има заявен интерес и подадени проектни предложения в 152 български общини. Зелените проекти за устойчиво енергийно обновяване на нежилния сграден фонд у нас получават финансова подкрепа и чрез Механизма за възстановяване и устойчивост на обща стойност от 617 656 хил. лева⁴⁶.

За насърчаване на енергийната ефективност у нас се използват и други схеми и механизми, като например предоставяне на кредити и гаранции от Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“, предназначени за реализиране на инвестиционни проекти, свързани с повишаване на енергийната ефективност или с производство на енергия от възобновяеми източници⁴⁷.

Лихвеният процент по кредитите се колебае в диапазона между 3,0% и 5,5%, като се определя въз основа на кредитоспособността на конкретния кредитополучател. Максималният срок на кредитите е 10 години, а минималното самоучастие на кредитополучателите е 10%. Стойността на инвестиционните проекти, по които бенефициенти на кредитното финансиране са общини, корпоративни и други клиенти, е между 30 хил. лева и 3 млн. лева. От своето учредяване до края на 2022 година клиенти на фонда са били 108 общини, 82 корпоративни клиенти и 26 други клиенти (предимно лечебни заведения и висши училища). Общата стойност на реализираните от тях проекти възлиза на 97,42 млн. лева, а размерът на предоставеното от Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“ финансиране е 70,74 млн. лева⁴⁸.

През есента на 2023 година Българската банка за развитие и Европейската комисия подписаха споразумение за издаване на гаранция от страна на Европейския съюз на стойност 125 млн. евро. по програмата InvestEU. Чрез тази гаранция се предвижда подпомагането на малките и средни предприятия у нас при кандидатстването им за банкови кредити. Очаква се те да получат при изгодни за тях условия над 2,5 млрд. лева кредитен ресурс, предназначен за финансиране на иновационната им дейност, цифровизацията на техния бизнес, успешното осъществяване на зеления преход и постигането на устойчивост на тяхното развитие⁴⁹.

⁴⁶ Министерски съвет на Република България. Национален план за възстановяване и устойчивост на Република България, с. 42, извлечено на 20 ноември 2023 г. от https://www.mig.government.bg/wp-content/uploads/2022/07/bg_finaltp_2022_04_06_08_30_tca_.pdf.

⁴⁷ Вж. по-подр.: Глава четвърта, Раздел IV от Закона за енергийната ефективност, обн. ДВ, бр. 35 от 15 май 2015 г. и неговите изменения и допълнения.

⁴⁸ Вж.: Финансов отчет на Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“ за 2022 г., с. 9-12, извлечено на 15 ноември 2023 г. от https://www.bgeef.com/wp-content/uploads/2023/04/BEEF_FS_2022_BG.pdf.

⁴⁹ <https://bbr.bg/bg/n/ek-izdava-garanciya-na-bbr-za-125-mln-evro/>.

В резултат на използването на проектното финансиране при изграждането на различни екологични, енергийно ефективни и други „зелени“ проекти се постигат целите на устойчивото развитие и се повишава конкурентоспособността на икономиката. Следователно значенето на проектното финансиране за реализацията на „зелените“ инвестиции и за постигането на устойчив икономически растеж е изключително голямо и то играе важна роля в развитието на зелената икономика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От извършеното в научната студия изследване могат да бъдат направени следните изводи и обобщения:

Първо. Изяснени са същността и особеностите на проектното финансиране, етапите на неговото протичане, участващите в него страни и договорните отношения, в които те встъпват помежду си.

Второ. Извършен е подробен преглед на програмните документи и теоретичните концепции, в които са изложени спецификите, елементите, принципите и целите на устойчивото развитие и на зелената икономика.

Трето. От методологична гледна точка са описани връзките и зависимостите, които съществуват между проектното финансиране, зелената икономика и устойчивото развитие.

Четвърто. Анализирани са възможностите за приложение на проектното финансиране при изграждането на различни „зелени“ инвестиционни проекти, целящи постигането на устойчив растеж на икономиката и повишаването на нейната конкурентоспособност.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Арсовски, В. Зелената икономика в контекста на устойчивото развитие, Ново знание, год. X, бр. 4, 2021.
2. Близнаков, Г. Накъде, човече? Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, 1995.
3. Бобева, Д., В. Желязкова, С. Александрова-Златанска, Я. Пальова. Преходът към зелена икономика на Европейския съюз и предизвикателства пред финансовия сектор и публичните финанси на България, УИ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2023.
4. Годишен доклад за дейността на Национален доверителен екофонд за 2022 г.
5. Закон за енергийната ефективност, обн. ДВ, бр. 35 от 15 май 2015 г. и неговите изменения и допълнения.

6. Иванова, Н. И., Л. В. Левченко. «Зеленая» экономика: сущность, принципы и перспективы, Вестник Омского университета. Серия «Экономика», №2(58), 2017.
7. Кабушкин, С. Н., М. Е. Никонорова. Особенности проектного финансирования как метода финансового и организационного обеспечения реализации инвестиционного проекта, Вестник Белорусского государственного экономического университета, №6, 2022.
8. Карадочева, К. Еволюция на концепцията за устойчиво развитие в съвременните европейски политики, Сборник с доклади от юбилейна международна научна конференция „Икономическа наука, образование и реална икономика: развитие и взаимодействия в дигиталната епоха“, Том 2, Издателство „Наука и икономика“, Варна, 2020.
9. Комиссарова, Е. Р., Е. И. Чибисова. Проблемы и перспективы «зеленой» экономики в России на основе международного опыта, Экономические исследования, №2, 2022.
10. Кръстев, Б. Съвременни аспекти на проектного финансиране на предприемаческата дейност, Годишник на ВУАРР, Том IV, Академично издателство „Талант“, Пловдив, 2016.
11. Министерски съвет на Република България. Национален план за възстановяване и устойчивост на Република България, извлечено на 19 септември 2023 г. от https://www.mig.government.bg/wp-content/uploads/2022/07/bg_finalrrp_2022_04_06_08_30_tca_.pdf.
12. Молчанова, М. Ю. Концепция устойчивого развития и ее применение в регионе, Вестник Пермского университета, Спец. выпуск, 2012.
13. Наредба за устройството и дейността на Националния доверителен екофонд, приета с ПМС №96, от 10.05.2004 г., обн. ДВ, бр. 41 от 18 май 2004 г. и нейните изменения и допълнения.
14. Ненова, А. Зелената икономика – фактор за интелигентен и устойчив растеж, Научни трудове на Русенския университет, Том 55, Серия 1.2, 2016.
15. Никонова, И. А. Проектный анализ и проектное финансирование, Издательство „Альпина Паблишер“, Москва, 2012.
16. Пенчев, П., Р. Пенчева. Устойчивото развитие – теоретични и практически измерения, Годишник на СА „Д. А. Ценов“, бр. 120, 2017.
17. Переверзева, В. В. Эффективная система проектного финансирования: принципы и практика, Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Экономика. Управление. Право, Том 18, №2, 2018.

18. Постановление на МС №18 от 2 февруари 2015 г. за приемане на национална програма за енергийна ефективност на многофамилните жилищни сгради, за условията и реда за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по програмата и за определяне на органите, отговорни за реализацията ѝ, обн. ДВ, бр. 10 от 6 февруари 2015 г. и неговите изменения и допълнения.

19. Пустохина, Н. Г., В. Н. Валиев. Концепция устойчивого развития: основные положения, Известия Уральского государственного горного университета, №2(38), 2015.

20. Саберов, Р. Х. Проектное финансирование: основные характеристики и заинтересованные участники, Экономические науки, №11(108), 2013.

21. Серигов, С. Г. Концепция устойчивого развития: теоретический аспект, Сибирская финансовая школа, №4(117), 2016.

22. Финансов отчет на Фонд „Енергийна ефективност и възобновяеми източници“ за 2022 г., извлечено на 15 ноември 2023 г. от https://www.bgeef.com/wp-content/uploads/2023/04/BEEF_FS_2022_BG.pdf.

23. Цонкова, В. Развитие на пазара на зелени дългови ценни книжа – международни аспекти и перспективи в България, Сборник с научни изследвания от годишната конференция на Стопанския факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“: „Развитие на българската и европейската икономика – предизвикателства и възможности“, Том 2, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 2019.

24. Al-Taai, S. H. H. Green economy and sustainable development, IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Vol. 779, №1, 2021.

25. Aminuddin, A. S., M. K. Nawawi. Investigation of the Philosophy Practiced in Green and Lean Manufacturing Management, International Journal of Customer Relationship Marketing and Management, 4(1), 2013.

26. Clews, R. J. Project Finance for the International Petroleum Industry, Academic Press, London, 2016.

27. Costanza, R. Ecological Economics: A Research Agenda, Structural Change and Economic Dynamics, Vol. 2, №2, 1991.

28. European Commission. The European Green Deal, Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM (2019) 640 Final, Brussels, 2019.

29. European Commission. Sustainable Europe Investment Plan. European Green Deal Investment Plan, Communication from the

Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM (2020) 21 Final, Brussels, 2020.

30. Gatti, S. Project Finance in Theory and Practice: Designing, Structuring, and Financing Private and Public Projects, Elsevier Science, 2007.

31. Goldman, S. Green Bonds in Europe: Towards more Non-banking Activities, Сборник с доклади, представени на международна научна конференция „Икономика на бъдещето“, София, 2023.

32. Green Bond Principles. Voluntary Process Guidelines for Issuing Green Bonds, June 2021 (with June 2022 Appendix 1), ICMA, Retrieved October 11, 2023 from <https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2022-updates/Green-Bond-Principles-June-2022-060623.pdf>.

33. Latham & Watkins Environmental, Social & Governance and Sustainable Finance Practices. The European Green Bond Standard — The New Green Bond “Gold Standard”?, November 8, 2023, Number 3134, Retrieved November 9, 2023 from <https://www.lw.com/en/offices/admin/upload/SiteAttachments/The-European-Green-Bond-Standard-The-New-Green-Bond-Gold-Standard.pdf>.

34. Michetti, C., N. Chouhan, C. Harrison, M. MacGeoch. Sustainable Debt Global State of the Market 2022, Climate Bond Initiative, 2023.

35. Pearce, D., A. Markandya, E. Barbier. Blueprint for a Green Economy, Earthscan, London, 1989.

36. Shi, L., L. Han, F. Yang, L. Gao. The Evolution of Sustainable Development Theory: Types, Goals, and Research Prospects. Sustainability, 11(24), 2019, 7158. <https://doi.org/10.3390/su11247158>.

37. UNEP. Global Green New Deal: Policy Brief, 2009, Retrieved October 4, 2023 from https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7903/A_Global_Green_New_Deal_Policy_Brief.pdf?sequence=3&isAllowed.

38. UNEP. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication - A Synthesis for Policy Makers, 2011, Retrieved September 29, 2023 from https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf.

39. United Nations. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development, A/RES/70/1, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015, p. 14, Retrieved September 26, 2023 from https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Resolution_A_RES_70_1_EN.pdf.

40. United Nations WCED. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, Oxford University Press, Oxford, 1987.
41. Yescombe, E. R. Principles of Project Finance, Second Edition, Academic Press, Oxford, 2014.
42. <https://bbr.bg/bg/n/ek-izdava-garanciya-na-bbr-za-125-mln-evro/>.
43. <https://www.climatebonds.net/market/data/>.
44. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0352_EN.pdf.
45. <https://www.mrrb.bg/bg/energijna-efektivnost/nacionalna-programa-za-ee-na-mnogo-familni-jilistni-sgradi/aktualna-informaciya-za-napreduka-po-programata/>.